

Ернст БЛОХ

»ИГРЕ НА ЛИВАДАМА«, ФАХИДИОТИЗАМ, УНИВЕРЗАЛНИ ЧОВЕК

Време храбрих младих људи је ту! Моје скромно очекивање потврђено је. Тако нешто о њима радо се чује. Слично задовољство испуњава и оца – »Ја« отворено на све стране, за унутрашња и за сва спољашња прилагођавања. Галамџија, старатељ, наметнути ауторитети, тако погрешни, били су довољни за нарастање огорчености од Калифорније до Токија. Привидни претеча – Русија, препењена је. Још горе – западни, успавани пролетаријат испробава се у студентском покрету, чак и ради постизања сопственог ослобођења. Упркос томе манипулисање пуца, а предмартовско стање смиривало се, ишчезавало у академској испразности.

Од 1848. године бејаше, нарочито у Немачкој, спокојно. Ослонац на знање, мудрост, на глобално учење, реконструисао је грађу наука. Онда је синтагма – »игре на ливадама« постала актуелна против историјског положаја, чак против реторичко-салонске промаје немарности. Реч фахидиотизам дошла је као ознака, као декадентна одредница специјализације, као недостигнути анђеоски поглед на свет, против сваког политичког ангажовања. Разуме се, то је било корисно. Ови незграпни термини, на жалост, означавали су појаве на катедрама универзитета и веома лоше диктате за забелешке својим колегама. Против фахидиота остајало се још само у филозофији, а изван ове, општа литература одржавала се само као слушкиња полихисторије.

Многозналост бејаше могућа, али само као игра на ливадама. Испитивање њених могућности најпре је била ненасилна ствар, дело слободне воље, хтења.

Млади људи, каже се, не знају превише. Али испод старог увек израњају нови писци, макар и само преписивачи, загледани у промене. Но, само са гледањем са оба ока ствари се могу именовати оним, што јесу. Није знање изазивало толико чемера, јер га, напокон, само један једини бољи извор може наново осветлити. Носилац бола, крви, суза, неће напокон, постати незнање, неће остварити моћ, јер је магловито, уско, свуда препознатљиво и неуверљиво. Не треба се, при том, олако заносити борбом за неку ваљану, усрећујућу школу – врећу. Добра воља је у томе одлучујућа, битна, али се само тако не постиже оно што се хоће. Право знање се препознаје и уочава као каква првена нит. Такво знање

најбоља је препрека грешкама, ширењу слабости. Има једна врста слабости, макар и сасвим малог домета, коју довољно не осећамо. То је потцењивање. Недостигнута многозначност нарочито се испољава као нападна брбљивост и превелики, неоправдани оптимизам чији се траг лако препознаје и ваља свуда. Ко не препознаје оне блажене писце, неписмена пискарала о свему, из грађанских или градских времена и успомена, писце који тако дуго трају и делују. Њихов најмаркантнији лик је пискарало – козметичар. Њихови наступи су за петкарску журналистику и нису више од минорних учених лудорија младих научника, знавих од Лесинга и још пре њега. Модерни гомилари (сакушљачи) знања, пропали су не само по томе што се одају изгледом већ су у ствари карикатуре, ученост празних видика, сасвим слична многозначности. То виђење и тумачење времена испод је оног код књишких мољаца, испод голе контемплације са изгледом да се и даље комотно сажима, кити свезнањем, тако једноставно као и у полихисторији, допуштајући при томе да се понешто и мења. Несумњиво да је прошлост дала празну многозначност, подстицану од продуктивне полихисторије, од универзалног човека ренесансе, док се о угледању на Аристотела, Лајбница или Хегела, код полихисторика, мучало. Тај модел, идеал исказивања свезналости најпре је александријски сакушљач, пабирчало – на свим пољима, у свим временима и на свим подручјима.

Несумњиво је давана велика предност и подршка усредсређеним пажљивим предусретљивим, приметно таштим људима, али то је било – *per definitionem* – неплодно. У ширем смислу, као и у полихисторији, многозначност по себи врло привлачна, била је повезана са свакаквом начитаношћу. У тим околностима, чак и при изразитој лењости помињаних пискарала, предстојао им је веома дуг живот. Ту су и евидентичари расположења добијали реч. Сваки је постављао своју меру, налазио кованице, старе моделе, »брокат«, једну чудесну нафраканост боравишта, добијену тобоже, на научној грађи, која још увек траје и испод је нивоа домаћих лагераша знања. Не изненађује да ових, не беш тако нарочитих научника, беше много и у XX веку. Они су полазећи од филозофа немира и стваралаштва, већ познати по своме изгледу из музеја и маузолеја, без какве актуелне вредности, збрајали саме неизмењивости. Некад један папа рече о свом кардиналу – полиглоти: он зна педесет језика али ништа не каже! Врло лако је добијан свезналица чије су мисли неисказиве и неисказане.

Веома тачно, заиста прави, аутентични полихисторици, исказују мишљења у сагласности са учењем Аристотела, дакако и Хегела о чувеној Хераклитовој реченици: »Многозначност не учи«.¹

То је инспирација за схватање многозначности као средства једног продуктивног циља, као постојаног сазнајног обиља, пуног знања², јасно

¹ На српском језику: Хераклит, Свједочанства и фрагменти, 1951, Загреб, Фрагмент 40 гласи: »Многозначност не учи памети, јер би научила Хесиода и Питагору, Ксенофана и Хскатеја« и Фрагмент 129: »Питагора син Менесархов... створио је своју властиту мудрост: многозначност је зла мајсторија«.

² Хераклитово становиште није у супротности са овим. Напротив! У напред наведеном преводу Хераклита, фрагмент 35 гласи: »Који љуби мудрост, ваља да врло много знаду«.

уобличаваног и исказиваног од александријске истине, у свим правцима ширене, провераване и проношене. Морамо разликовати нешодно нагомилавање знања од сазнајне баштине која се жели. Многозналоност је, исто тако беспутна као и неусклађено образовање, у извесној, иначе племенитој природи успињућег грађанства, супротстављена деоби рада и унајмљивања, на страни људи који су хтели нешто бити. Додуше, у литератури, урбанизовани човек објашњен је као идеал образовања немачке класике. Упркос толиким запажањима ваља уочити перспективу и целовитост образовања, те његовог носиоца у свим значајним сегментима из чега произилази да треба јединствено васпитавати и култивисати. И ово се, свакако, има заснивати и на великим енциклопедијама, огледати у познавању ствари, у положају целине образовања, не само у појединим, ма колико универзалним школама. Међу овим имамо у виду универзално пријатељство хумболтовског, не хегеловског типа, правца и времена, не специјалистички суженог по стручним областима. Дакле, човека леонардовског, хердеровског, гетеовског надахнућа у свему том. Тако се наново показује другачије виђен сусрет са знањем, опет као празнина многозналости произашла из начитаности. То се тек противи александријској, не случајно датој, унутрашњој, али животној оставштини. Та баштина није значајна по грађи већ је једна страна живота и празних дела у рукама које умиру. Но и о небитностима, праве и сваке полихисторије, истинито и континуелно, врло изражајним стилем, увек треба говорити. Гетеово наслеђе остаје у темељима образовања – ништа људско није ми страни.³

Енгелс ће подсетити да се он, у једној тако рецептивној, неиспиративној и неутралној прилици дотакао учења језика. Наиме, истовремено са нацијом језик се развија управо на њеним изворима, са њеном привредом, историјом, културом. Најшире узето, како у визијама будућности, тако и у особеностима језика, одликавају се сви слојеви нације. То чини и наслеђе универзалног човека, те је потребно слободно, хумано и неутуђиво све ове утицаје разумети у сагласности са Марксовом реченицом: »Не заборавите да право исто тако мало има једну посебну историју као и религија«.⁴

Полихисторија је требала, у крајњем, укидање тоталности универзалног човека, светско јачање хуманизма, против изолације, ширење граница повратног образовања, иако то још увек чини идеалистичко одређење ових. Била је то нова полихисторија, управо највише слика прилика полихисторије једног света и једног циља. Ова историја не изгледаше само и не нарочито сликовита и усклађена са даљим јачањем образовања помоћу ког се влада. Тако се управо партијска активност инспирише и бори против варваризма и празне, поједностављене сазнајне објективности знања. Она се управо супротставља првим, практич-

³) Ту Гетову сентенцу многи су у нашој политичко-марксолошкој литератури приписивали Карлу Марксу.

⁴) Ова реченица је на наш језик преведена: »Не треба заборавити да и право исто тако мало има властиту историју као и религија« (Немачка идеологија, Београд, 1956, стр. 63, превео Богдан Шпшић) и »Не треба заборавити да право исто тако нема властите историје као ни религија«, Раши радови, Београд 1973, стр. 413, превео Бранко Бошњак.

ним прагматичним, slabim misliocima. Oni su, bez pardona, kao i partijska aktivnost, protiv pojava jalove, evnuhovske parade u kojoj se tako umovaње и завршава. И пита се може очекивати, шта је пред нама? То није само промењена тежња ка ширењу света, iskazana upravo kao свесно појашњавање света из себе сама, пре свега о питању какав ће свет бити? Како ништа друго трајно не мења свет и »ред вожње« у њему, све се уређује, макар тако изгледа, као и увек, све је отворено за напредак и за даље усавршавање. Оно трајно и истинито, у свакој оријентацији – ништа више. Но, и то није све насрам питања: какве људе формирати, како учавати недостатке различитих приступа, како тумачити поглед на свет сваког времена накнадно предочен и реконструисан? Наслућују се начин и облици ширења знања – једна ренесанса, не историјска – не она која само тумачи и одржава живот, већ и она која ће бити довољна, која ће се преобразити управо у бољи живот. Бољи за све.

Ernst Bloch, *Pädagogica*, Frankfurt am Main, 1971, str. 146-151.

Превео
ВЕЛИЗАР НЕДОВИЋ